

Public Organizations Management

Vol. 13(4), (Series 52): 129-144/ 2025

 <https://doi.org/10.30473/ipom.2025.73111.5087>

E-ISSN: 2538-600X

P-ISSN: 2322-522X

ORIGINAL ARTICLE

Factor Structure Analysis of Islamic Financial Literacy Model Among Employees of Sports and Youth Departments of Khorasan Razavi

Ramin Iraj Noghondar^{1*} , Abolfazl Farahani²

1. Ph.D, Department of Sport Management Payame Noor University, Tehran, Iran.

2. Professor, Department of Sports Management, Payame Noor University, Tehran, Iran.

*Correspondence

Ramin Iraj Noghondar
E-mail: ramin.iraji.65@pnu.ac.ir

Receive Date: 18/Dece/2024

Revise Date: 20/Jan/2025

Accept Date: 08/Mar/2025

How to cite

Iraj Noghondar, R., & Farahani, A. (2025). Factor Structure Analysis of Islamic Financial Literacy Model Among Employees of Sports and Youth Departments of Khorasan Razavi. *Public Organization Management*, 13(4), 129-144.

EXTENDED A B S T R A C T

Introduction

The existence of an Islamic financial literacy measurement tool is important because it can be used to measure an individual's level of financial literacy regarding Islamic financial products or services. One of the government organizations whose performance in the financial and economic field is very important is the sports and youth departments at the provincial level. These organizations are responsible for the construction and construction of open and closed sports facilities in urban and non-urban areas, their equipment and maintenance, financial support for sports clubs and teams, helping to attract sponsors for the development of public sports and championships, implementing and monitoring the ticket sales system for official competitions, earning sustainable income from advertising, and benefiting from the capacity of sports supporters, etc. Therefore, the need for accuracy in the field of financial matters, so as to have the greatest return in accordance with Islamic principles, is very important. On the other hand, the development of a new and integrated multidimensional measure of Islamic financial literacy that is both valid and reliable is an important issue. On the other hand, considering the extent of research in organizational environments, it is necessary to use valid information tools to collect comprehensive information. Therefore, the main purpose of this study is to determine the factor structure of the Islamic financial literacy model in the employees of the sports and youth departments of Khorasan Razavi in order to achieve the desired goals.

Methodology

The research method was descriptive and correlational, and was conducted in the field. The statistical population of the research consisted of all employees of the sports and youth departments of Khorasan Razavi, from whom 254 questionnaires were collected through convenient sampling. In order to collect

data, the Islamic financial literacy questionnaire made by Dink et al. (2021) which consisted of 20 questions was used. In order to analyze the data, descriptive indices and statistical tests of Cronbach's alpha coefficient, McDonald's omega coefficient, theta coefficient, Brown's classification, exploratory factor analysis and confirmatory factor analysis were used in SPSS, Lisrel and Stata statistical software.

Findings

The results showed that the questions of the Islamic financial literacy questionnaire explained 64.8% of the total variance. Also, the Islamic financial literacy model has acceptable internal reliability ($\theta=0.927$, $\Omega=0.902$, $\alpha=0.899$). Based on the relationship and significance level, it was determined that all the relationships indicate the relationship between each component and the concept of Islamic financial literacy. The X2 to df ratio indices are equal to 3.33 and the root mean square error of approximation (RMSEA) is equal to 0.072, so the structural model of the questionnaire has the necessary fit. Also, the indices of NFI=0.97, CFI=0.98, GFI=0.95, AGFI=0.91 and IFI=0.98 confirmed the fit of the structural model of the questionnaire.

Discussion and Conclusion

The aim of this study was to analyze the factor structure of the Islamic financial literacy model among employees of sports and youth departments in Khorasan Razavi. The research method was descriptive and correlational, and was conducted in the field. The statistical population of the research consisted of all employees of the sports and youth departments of Khorasan Razavi, from whom 254 questionnaires were collected through convenient sampling. In order to collect data, the Islamic financial literacy questionnaire made by Dink et al. (2021) which consisted of 20 questions was used. In order to analyze the data, descriptive indices and statistical tests of Cronbach's alpha coefficient, McDonald's omega coefficient, theta coefficient, Brown's classification, exploratory factor analysis and confirmatory factor analysis were used in SPSS, Lisrel and Stata statistical software. The results showed the reliability of the questionnaire ($\theta=0.927$, $\Omega=0.902$, $\alpha=0.899$). Also, all the questions had a significant relationship with the components and could be a good predictor for their factor. Finally, the results showed that the components of financial behavior, financial attitude, financial knowledge, and financial awareness are good predictors of the concept of Islamic financial literacy. Therefore, it is concluded that the Islamic Financial Literacy Questionnaire is a reliable and valid scale that can be used to evaluate the financial performance of organizational employees in the field of Islamic financial literacy and obtain stable and reliable results.

KEY WORDS

Financial Literacy, Islam, Employees, Organization, Sports.

تحلیل ساختار عاملی الگوی سواد مالی اسلامی در کارکنان ادارات ورزش و جوانان خراسان رضوی

رامین ایرجی نقدر^{۱*}، ابوالفضل فراهانی^۲

چکیده

هدف از انجام این پژوهش تحلیل ساختار عاملی الگوی سواد مالی اسلامی در کارکنان ادارات ورزش و جوانان خراسان رضوی بود. روش تحقیق توصیفی و از نوع همبستگی بوده که به صورت میدانی اجرا شده است. جامعه آماری پژوهش را کلیه کارکنان ادارات ورزش و جوانان خراسان رضوی تشکیل دادند که از بین آن‌ها تعداد ۲۵۴ پرسشنامه به شکل نمونه‌گیری در دسترس جمع‌آوری شد. به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه سواد مالی اسلامی ساخته دینک و همکاران (۲۰۲۱) که مشتمل بر ۲۰ سؤال بود استفاده گردید. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از شاخص‌های توصیفی و آزمون‌های آماری ضریب آلفای کرونباخ، ضریب امگا مک‌دونالد، ضریب تتا، تنصیف براون، تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تأییدی در نرم‌افزارهای آماری SPSS، Lisrel و Stata استفاده شد. نتایج نشان داد پایایی پرسشنامه $(\alpha=0/899, \Omega=0/902, \theta=0/927)$ می‌باشد. همچنین تمامی سؤالات رابطه معناداری با مؤلفه‌ها داشتند و توانستند پیش‌گوی خوبی برای عامل خود باشند. در نهایت نتایج نشان داد مؤلفه‌های رفتار مالی، نگرش مالی، دانش مالی و آگاهی مالی پیش‌گوی خوبی برای مفهوم سواد مالی اسلامی می‌باشند. لذا چنین نتیجه‌گیری می‌شود که پرسشنامه سواد مالی اسلامی مقیاسی قابل اطمینان و معتبری است که می‌توان برای ارزش‌یابی عملکرد مالی کارکنان سازمان‌ها در حوزه سواد مالی اسلامی استفاده نمود و نتایج پایا و ثباتی هم به دست آورد.

واژه‌های کلیدی

سواد مالی، اسلام، کارکنان، سازمان، ورزش.

۱. دکتری تخصصی، گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.
۲. استاد، گروه مدیریت ورزشی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

نویسنده مسئول: رامین ایرجی نقدر
رایانامه:
ramin.iraji.65@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۸
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۸

استناد به این مقاله:

ایرجی نقدر، رامین و فراهانی، ابوالفضل (۱۴۰۴). تحلیل ساختار عاملی الگوی سواد مالی اسلامی در کارکنان ادارات ورزش و جوانان خراسان رضوی. مدیریت سازمان‌های دولتی، ۱۳(۴)، ۱۲۹-۱۴۴.

مقدمه

اقتصاد اسلامی بر این اصل استوار است که پول یک کالای دارایی مولد نیست (ستیواتی و همکاران^۶، ۲۰۱۸). اصول مالی اسلامی براساس قوانین اسلامی بدین شرح است: ممنوعیت بهره، اشتراک ریسک؛ پول به‌عنوان سرمایه بالقوه؛ منع اقدامات سوداگرانه؛ تفاهم قراردادی؛ فعالیت‌های منطبق با شرع و ممنوعیت فروش کوتاه‌مدت. همچنین در امور مالی اسلامی سه هدف اصلی وجود دارد که عبارت‌اند از: تسهیل گردش یا گردش دارایی‌ها در جامعه، حمایت از شیوه‌های مالی منصفانه و شفاف و افزایش عدالت اجتماعی و اقتصادی از طریق خدمات جهت برآوردن نیازهای مالی برای بشریت (یوسفیارتو و همکاران^۷، ۲۰۲۳).

افزایش سواد مالی یکی از عوامل کلیدی در رشد و توسعه یک اقتصاد تلقی می‌شود. به همین دلیل است که بسیاری از اقتصادها و سازمان‌های چندملیتی در پروژه‌هایی برای بهبود سواد مالی در جامعه برای عملکرد کلی بهتر اقتصادی سرمایه‌گذاری می‌کنند (ایکسو و زیا^۸، ۲۰۱۲). فرض بر این است که بهبود سواد مالی باعث افزایش شمول مالی و گردش وجوه و در نتیجه عملکرد اقتصادی بهتر می‌شود. با این حال، مفهوم سواد مالی بیشتر براساس یک مفهوم مالی مبتنی بر بهره توسعه یافته است. این در حالی است که بهره در هر دینی به‌شدت ممنوع است (کاووسر و دوگان^۹، ۲۰۲۱). حتی در حوزه‌های قضایی سکولار، فقط در بخش بانکی به‌عنوان یک استثنا اجرا و تأیید می‌شود. علاوه بر این، مفهوم بهره به دلیل نابرابری در درآمد و توزیع ثروت مورد انتقاد قرار می‌گیرد که منجر به بدتر شدن عدالت اقتصادی به‌جای رفاه اجتماعی می‌شود (دارادکاه و همکاران^{۱۰}، ۲۰۲۰). این بی‌عدالتی اقتصادی و توزیع نامتناسب درآمد یا بازده، تردیدی منطقی ایجاد کرده و در بین کارشناسان و حتی افراد عادی در مورد مفهوم بهره مالی و کاربرد گسترده آن در کل نظام اقتصادی سؤالاتی ایجاد کرده است. وقتی که بهره وسیله‌ای برای انحصار سرمایه‌داری باشد در گفتمان‌های سواد مالی سرمایه‌گذاری‌های مبتنی بر بهره، اخلاقی نیست. در واقع بحث‌های سواد مالی در مورد مفهوم بهره در سرمایه‌گذاری‌ها نباید به‌عنوان وسیله‌ای جهت دست‌یابی به تسلیم شدن در برابر نظام سرمایه‌داری در نظر گرفته شود (خاساناه و همکاران^{۱۱}، ۲۰۲۲). با توجه به اینکه این الگو

اسلام برای علم اهمیت زیادی قائل شده و پیگیری علم و دانش را بسیار مورد تشویق قرار داده است. چنانکه در حدیثی نقل شده است که پیامبر اکرم صلی‌الله علیه و آله فرمودند: «طلب علم بر هر مسلمانی واجب است» (راهمان^۱، ۲۰۱۸). بنابراین، مسلمانان باید در امور مربوط به عبادات و نیز مسائل مربوط به امور دنیوی زندگی خویش از جمله تجارت، اقتصاد و همچنین معاملات مالی، آگاه باشند. لازم به تأکید است که سواد مالی اسلامی یک وظیفه دینی برای هر مسلمان بوده، زیرا پیامدهای بیشتری در تحقق موفقیت واقعی در دنیا و آخرت دارد. به‌ویژه، مسلمان باید با قوانین و مقررات مختلف حاکم بر معاملات اقتصادی و مالی خود آشنا باشد (راهیم و همکاران^۲، ۲۰۱۶).

امروزه توجه روزافزون به نقش مهم سواد مالی به افزایش سطح بدهی در بین جوانان نسبت داده می‌شود. در واقع سبک زندگی تجملاتی باعث شده که آن‌ها فراتر از محدودیت‌ها هزینه کنند تا جایی که مایل به بدهکار شدن باشند (ناتالینا و زونایدی^۳، ۲۰۲۳). این برخلاف آموزه‌های اسلام است، که اعتدال در مصرف را ترویج می‌کند و همچنین استفاده از بدهی را فقط برای نیازهای واقعی محدود می‌کند (ریسمان^۴، ۲۰۲۴). این موضوع توضیح می‌دهد که چرا در قرآن مفهوم اعتدال در انفاق بسیار مورد تشویق قرار گرفته است، چنانکه در سوره فرقان آیه ۶۷ آمده است: «کسانی که چون انفاق می‌کنند اسراف نمی‌کنند و بخل نمی‌ورزند، بلکه عادلانه می‌باشند».

از سویی دیگر سواد مالی نیاز ضروری یک فرد برای دستیابی به رفاه مالی است. رفاه مالی توانایی داشتن امنیت مالی و داشتن آزادی انتخاب در حال و آینده است. سواد مالی عامل مهمی در رفاه مالی بوده، زیرا به فرد توانایی مدیریت امور مالی را در زندگی خود می‌دهد. تحقیقات نشان داده که ارتباط مثبتی بین سواد مالی با ثروت شخصی فرد وجود دارد. سواد مالی همچنین توانایی فرد را در برنامه‌ریزی مالی با دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های موردنیاز به‌منظور ایجاد شرایط مالی خوب در حال حاضر و آینده بهبود می‌بخشد (فیرداوسی و کاسری^۵، ۲۰۲۲). مسائل اسلامی بخش مهمی از اقتصاد اسلامی است که به جنبه‌های مالی اقتصاد اسلامی می‌پردازد.

6. Setiawati et al
7. Yusufiarto et al
8. Xu & Zia
9. Kevser & Doğan
10. Daradkah et al
11. Khasanah et al

1. Rahman
2. Rahim et al
3. Natalina et al
4. Risman
5. Firdausi & Kasri

۲۰۲۲). رفتار مالی در نظر دارد که چگونه شخص مسئولیت-های مالی و هزینه‌های خود را در طی روز سپری می‌کند که این موضوع بر رفاه مالی آن‌ها تأثیر گذاشته و باعث افزایش نگرش پس‌انداز می‌شوند. از طرفی دیگر نگرش از مؤلفه‌های اساسی سواد مالی است که به دلیل برخی از باورهای اقتصادی و غیراقتصادی افراد در نتیجه رفتارهای خاص شکل گرفته و باعث می‌شود افراد بخشی از درآمد خود را سرمایه‌گذاری کنند. همچنین دانش مالی شامل آگاهی از مفاهیمی مانند استقراض، ارزش زمانی پول، تورم، ریسک و غیره می‌باشد (امدی و وان، ۲۰۲۰).

پیشینه پژوهش

در این راستا آیدین و همکاران^۶ (۲۰۱۹)، به‌ضرورت اخلاق در مطالعات اقتصاد و امور مالی استدلال کردند. تفاوت اصلی بین فلسفه سواد مالی متعارف و سواد مالی اسلامی، جهت‌گیری فرد یا جامعه در مشارکت در معامله مبتنی بر بهره است. پیتویو و هاندایانی^۸ (۲۰۲۳)، بیان می‌دارد که ممنوعیت بهره باید مسلمانان را در توسعه یک سیستم مالی اجتماعی خلاق‌تر کند. چون در اسلام منفعت ممنوع بوده و مسلمانان باید درک روشنی از مفهوم منفعت داشته باشند، مثلاً، چرا ممنوع بوده و جایگزین‌های واقعی برای آن چیست؟ علاوه بر این، آن‌ها باید بهترین شیوه‌ها را نهادینه کنند و قوانین و مقررات استاندارد را معرفی نمایند. اگر این‌ها بلافاصله پس از خطبه وداع حضرت محمد (صلی‌الله علیه و آله و سلم) به صورت سیستماتیک انجام می‌شد، جهان جای کاملاً متفاوتی و بهتری بود (کولی و همکاران^۹، ۲۰۲۲). با این حال، ساردیانا^{۱۰} (۲۰۱۶)، دریافت که سواد مالی اسلامی تأثیر قابل توجهی بر ترجیح مردم برای خدمات مالی اسلامی دارد. واضح است که دانش عاملی بوده که تأثیر نسبی بر ترجیح مردم برای در نظر گرفتن خدمات مالی اسلامی دارد. راهیم و همکاران (۲۰۱۶)، با بررسی ۲۰۰ دانشجوی مسلمان در دانشگاه اوتارا مالزی مدلی ۲۱ سؤالی را برای اندازه‌گیری سواد مالی اسلامی با درصد کل واریانس ۶۷/۶۰ درصد در قالب سه مؤلفه ناامیدی، دینداری و رضایت مالی ارائه دادند و پایایی کل مدل را ۰/۷۷۳ بیان نمودند.

برای نخستین بار در کشور انجام می‌شود بنابراین ضرورت دارد که ابتدا به بررسی روایی و پایایی و هنجار پرسشنامه به‌منظور بومی‌سازی آن جهت استفاده سایر پژوهشگران پرداخته شود که در این تحقیق با استفاده از روش‌های آماری اکتشافی و تأییدی و الگوسازی معادلات ساختاری به بررسی این موضوع پرداخته می‌شود.

مبانی نظری

تمامی جنبه‌های زندگی انسان‌ها از جمله مسائل مالی در اسلام مورد توجه قرار گرفته است. اسلام به‌وضوح افراد را در امور مالی از هرگونه معامله مبتنی بر هر نوع ظلم و ستم از قبیل بهره، غرر، قمار و سرمایه‌گذاری‌های غیراخلاقی منع کرده و در مورد اهمیت دادن به زکات، صدقه، وقف و الزام به پرداخت بدهی توصیه کرده است (ناوی و همکاران^۱، ۲۰۱۸). متأسفانه، نبود سواد مالی در بین مردم باعث می‌گردد که دارایی‌هایشان را به‌جای ارائه به کمپین‌هایی که برای جامعه مفید است، آن را تقدیم بخشی از سیستم مالی برای نفع سرمایه‌داران کنند. به همین دلیل، مسلمانان باید سواد مالی اسلامی را کسب کنند. آن‌ها باید دانش مالی کافی در چارچوب نگرشی داشته باشند که در حالت ایده‌آل باید به نفع توسعه بشر رفتار کرد. در واقع، این نوع سواد مالی ممکن است افراد (به‌ویژه مسلمانان) را قادر به درک شیوه‌های غیر منطبق با شریعت در مؤسسات مالی اسلامی و مدیریت ریسک یعنی احتمال عدم انطباق شریعت در معاملات مالی اسلامی کند (بهاتی^۲، ۲۰۲۰). علاوه بر این، کسب سواد مالی اسلامی باعث تقویت بنیان اخلاق در حوزه معاصر اقتصاد و مالی خواهد بود. سواد مالی اسلامی را می‌توان به توانایی افراد در استفاده از دانش و مهارت به‌منظور مدیریت اثربخش منابع مالی با توجه به آموزه‌های اسلام جهت امنیت مالی در طول عمر تعریف نمود (الفاریسی^۳، ۲۰۲۰). از سویی دیگر به گفته سازمان توسعه و همکاری اقتصادی^۴ (OECD)، سواد مالی ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت‌ها، نگرش و رفتار لازم برای اتخاذ تصمیمات مالی صحیح و در نهایت دستیابی به رفاه مالی فردی است. به عبارت دیگر، توانایی درک و استفاده از اطلاعات مربوط به امور مالی است (سوارسی و همکاران^۵،

6. Md & Wan

7. Aydin et al

8. Pitoyo & Handayani

9. Kooli et al

10. Sardiana et al

1. Nawı et al

2. Bhatti

3. Alfarisi

4. Economic Co-operation and Development

5. Suwarsi et al

سیستم بلیط فروشی مسابقات رسمی، کسب درآمدهای پایدار از محل تبلیغات و بهره‌مندی از ظرفیت خیرین ورزش‌یار و غیره انجام‌وظیفه می‌کنند که لزوم دقت در زمینه مباحث مالی، به طوری که بیشترین بازدهی را بر طبق اصول اسلامی داشته باشد، بسیار اهمیت دارد. در این راستا سواد مالی اسلامی در ده سال گذشته مورد توجه بسیاری قرار گرفته است. با این حال، فلسفه مفهوم مالی اسلامی در بسیاری از مقیاس‌های اندازه‌گیری توسعه یافته منعکس نشده است. به طور هم‌زمان، هیچ پروژه‌ای برای پیشنهاد مقیاس اندازه‌گیری مناسب در سطح کشورهای مختلف وجود ندارد، جز مقیاس‌های سواد بانکی اسلامی. علاوه بر این، بیشتر مقیاس‌های سواد فعلی به جای کلیت مالی اسلامی، تنها به بانکداری اسلامی می‌پردازند که یکی از شکاف‌های قابل توجه در ادبیات قبلی است. به عبارت دیگر، یک مقیاس جامع سواد مالی اسلامی در ادبیات وجود ندارد که تمام بخش‌های مالی اسلامی مانند بیمه، بازار سرمایه و هر مدل مالی مطابق با شریعت را پوشش دهد. این پژوهش به منظور پر کردن شکاف ادبیاتی موجود انجام شده است. در اکثر پژوهش‌ها مشاهده می‌شود که طراحی و تعیین رویی و پایایی ابزار جمع‌آوری داده‌ها، زمان‌بر و پرهزینه است. در نتیجه اگر ابزاری موجود باشد که دارای رویی و پایایی تأیید شده باشد، منجر به افزایش سرعت انجام تحقیقات و همچنین کاهش هزینه‌های انجام تحقیق می‌گردد. بنابراین ارائه توسعه روش‌شناختی صحیح یک معیار چندبعدی جدید و یکپارچه از سواد مالی اسلامی که هم معتبر و هم قابل اعتماد باشد مسئله‌ای مهم بوده و از طرفی با توجه به گستردگی انجام تحقیقات در محیط‌های سازمانی لازم است که از ابزارهای اطلاعاتی معتبر جهت جمع‌آوری اطلاعات جامع استفاده شود لذا هدف اصلی این مطالعه ساختار عاملی الگوی سواد مالی اسلامی در کارکنان ادارات ورزش و جوانان خراسان رضوی به منظور دستیابی به اهداف موردنظر است.

روش‌شناسی پژوهش

ترجمه، انطباق و هنجاریابی ابزارهای استاندارد، فرصت سودمندی برای آزمون کاربردپذیری ابزارها در جوامع دیگر فراهم می‌آورد و یک گام اساسی در اثبات آن آزمون این مسئله است که آیا الگوی مشکلات همایندی که به وسیله ابزار در یک جامعه شناسایی شده، با الگوهای شناسایی شده توسط آن ابزار در جوامع دیگر برآزش دارد؛ لذا روش پژوهش

همچنین دینک و همکاران^۱ (۲۰۲۳)، دریافتند مقیاس سواد مالی اسلامی دارای در چهار مؤلفه رفتار مالی اسلامی، دانش مالی اسلامی، نگرش مالی اسلامی و آگاهی مالی اسلامی از تناسب و برآزش مطلوبی برخوردار است.

همچنین موجباتون و همکاران^۲ (۲۰۲۳)، پژوهشی در حوزه سواد مالی گردشگری اسلامی پایایی مؤلفه‌های آگاهی و دانش را به ترتیب ۰/۹۲۶ و ۰/۹۱۹ گزارش دادند. فیرداسی و کاسری (۲۰۲۲) در پژوهشی بر روی ۲۲۰ تن از دانشجویان دانشگاه در اندونزی پایایی مؤلفه‌های نگرش را ۰/۵۷ و رفتار را ۰/۷۵ اعلان نمودند. همچنین ساپوترا و همکاران^۳ (۲۰۲۱) دریافت پایایی پرسشنامه سواد مالی اسلامی بر روی ۲۷۳ دانش‌آموز ۰/۸۷۲ است.

دینک و همکاران (۲۰۲۱)، مقیاس سواد مالی اسلامی را در دانشجویان دانشگاه با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری در قالب مؤلفه‌های رفتار، دانش، نگرش و آگاهی ارائه دادند و ضمن تأیید پایایی مؤلفه‌ها، روایی همگرا و واگرایی مدل نیز مورد تأیید قرار گرفت. همچنین برآزندگی مدل با استفاده از شاخص‌های برآزش تأیید شد.

در نهایت نیاز به ابزارهای اندازه‌گیری مالی اسلامی یک مسئله اساسی است، زیرا اندازه‌گیری مرسوم سواد مالی که در حال حاضر هنوز از دانش مالی متعارف استفاده می‌کند، زمانی که برای سنجش سواد مالی اسلامی استفاده می‌شود، مناسب نیست. عدم وجود ابزار سنجش سواد مالی اسلامی موضوع مهمی بوده زیرا سواد مالی تأثیر مثبتی بر تصمیمات و رفتارهای مالی افراد دارد. بنابراین، وجود ابزار سنجش سواد مالی اسلامی از آن جهت حائز اهمیت است که می‌توان از آن برای اندازه‌گیری سطح سواد مالی یک فرد در مورد محصولات یا خدمات مالی اسلامی استفاده نمود (هیداجات و هامدانی^۴، ۲۰۱۷).

یکی از سازمان‌های دولتی که عملکرد آن در حوزه مالی و اقتصادی بسیار مهم است ادارات ورزش و جوانان در سطح استان‌ها است. این سازمان‌ها در حوزه احداث و ساخت اماکن ورزشی روباز و سرپوشیده در محدوده‌های شهری و غیرشهری و تجهیز و نگهداری از آن‌ها، حمایت مالی از باشگاه‌ها و تیم‌های ورزشی، کمک به جذب حامیان مالی جهت توسعه ورزش همگانی و قهرمانی، اجرا و نظارت بر

1. Dinc et al
2. Mujiatun et al
3. Saputra et al
4. Hidajat & Hamdani

نهایت پرسشنامه نهایی تهیه و تنظیم شد و در بین اعضا جامعه آماری مورد نظر توزیع گردید.

جدول ۱. مشخصات خبرگان

Table 1. Experts' Profiles

تعداد	گروه	متغیر
۹	مدیریت مالی	حوزه
۳	فقه اسلامی	فعالیت
۹	دکتری	سطح
۲	سطح ۴ حوزه	تحصیلات
۱	سطح ۳ حوزه	

جهت بررسی توصیفی داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و جهت تحلیل استنباطی داده‌های جمع‌آوری شده از آزمون‌های ضریب آلفای کرونباخ، ضریب امگا مک‌دونالد، ضریب تتا و ضریب تنصیف اسپیرمن- براون جهت تعیین پایایی درونی پرسشنامه و مؤلفه‌های آن و از آزمون‌های تحلیل عاملی اکتشافی به روش عامل‌یابی محورهای اصلی و چرخش واریماکس و تحلیل عاملی تأییدی مبتنی بر مدل معادلات ساختاری برای بیان بسط مدل خطی کلی^۴ (GLM) جهت تعیین روایی سازه پرسشنامه استفاده شد. از نرم‌افزارهای آماری SPSS، LISREL و Stata جهت تحلیل داده‌ها استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

از مجموع ۲۵۴ پاسخ‌دهنده‌ای که در این پژوهش شرکت کردند ۱۷۶ تن (۶۹/۲۹٪) مرد و ۷۶ تن (۳۰/۷۱٪) زن بودند. میانگین سنی آزمودنی‌ها $22/46 \pm 4/2$ بود. براساس یافته‌های پژوهش ۲۱۱ تن (۸۳/۰۷٪) متأهل و ۴۳ تن (۱۶/۹۳٪) مجرد بودند. از طرفی دیگر ۱۸۹ تن (۷۴/۴۰٪) در مقطع لیسانس و ۶۵ تن (۲۵/۶۰٪) در مقطع فوق‌لیسانس مشغول تحصیل بودند. جهت تعیین روایی محتوایی پرسشنامه از الگوی پیشنهادی لاوشه استفاده گردید. با توجه به اینکه تعداد ۱۲ تن از استادان تخصص در سنجش روایی محتوایی مشارکت داشتند بنابراین بر طبق نظر لاوشه (۱۹۸۶) حد قابل در شاخص CVR ۰/۴۹ و در شاخص CVI ۰/۷۹ می‌باشد. لذا با توجه به ضرایب توافقی حاصل از جدول ۲، روایی محتوایی همه سؤال‌های پرسشنامه سواد مالی اسلامی مورد تأیید قرار گرفت.

حاضر توصیفی است و با توجه به بررسی خصوصیات هنجاریابی مقیاس سواد مالی اسلامی در کارکنان روش گردآوری داده‌ها به طرح‌های همبستگی تعلق دارد. جامعه آماری پژوهش را کلیه کارکنان ادارات ورزش و جوانان خراسان رضوی تشکیل دادند. به‌منظور تعیین تعداد نمونه مورد نیاز و انجام تحلیل عاملی؛ از پیشنهاد نانالی و اوریت^۱ نسبت ۱۰ آزمودنی به ۱ متغیر و توصیه گیلفورد^۲ (رعایت حداقل حجم نمونه ۲۰۰ آزمودنی) که به قاعده سرانگشتی مولر (۱۹۹۶) معروف است کمک گرفته شد (هایز و کوتز^۳، ۲۰۲۰). لذا تعداد ۳۰۰ پرسشنامه به صورت غیرتصادفی و از نوع در دسترس توزیع شد و در نهایت تعداد ۲۵۴ پرسشنامه کامل بود و در روند تجزیه و تحلیل نهایی مورد استفاده قرار داده گرفت. جهت مدیریت و کنترل داده‌های پرت، از آنجا که میزان موارد گمشده بسیار محدود ۲۳ عدد داده یعنی (کمتر از ۵٪) بود، یکی از تکنیک‌های پیش تجربی استفاده شد و آن عبارت بود از جایگزین کردن داده‌های گمشده با میانگین متغیر مربوط به آن (ژانگ و ساوالی^۴، ۲۰۲۰).

همچنین ابزار اندازه‌گیری مورد استفاده پرسشنامه سواد مالی اسلامی ساخته دینک و همکاران (۲۰۲۱)، که مشتمل بر ۲۰ سؤال بوده و دارای مؤلفه‌های رفتار مالی اسلامی (سؤال‌های ۱ تا ۷)، دانش مالی اسلامی (سؤال‌های ۸ تا ۱۴)، نگرش مالی اسلامی (سؤال‌های ۱۵ تا ۱۸) و آگاهی مالی اسلامی (سؤال‌های ۱۹ تا ۲۰) است. پرسشنامه از نوع پاسخ بسته بوده و مقیاس اندازه‌گیری سؤال‌ها لیکرت پنج‌گزینه‌ای شامل کاملاً مخالف=۱، مخالف=۲، بدون نظر=۳، موافق=۴ و کاملاً موافق=۵ می‌باشد. بنابر پیشنهاد بلچکو و بورلین گیم^۵ (۲۰۰۲) جهت بررسی روایی ترجمه ابزار اندازه‌گیری از روش استاندارد ترجمه- باز ترجمه- ترجمه با استفاده از نظرات سه تن از اساتید مسلط به زبان انگلیسی تعیین گردید. بدین صورت که نخست ابزار اندازه‌گیری سواد مالی اسلامی توسط متخصصین زبان انگلیسی به فارسی ترجمه و بعد از آن دوباره به انگلیسی برگردانده و باز مجدداً به فارسی ترجمه شد. پس از آن با تطبیق پرسشنامه ترجمه شده با پرسشنامه متن اصلی، ابزار اندازه‌گیری نهایی تدوین شد. سپس این پرسشنامه در اختیار ۱۲ تن از اساتید مدیریت مالی و فقهی قرار داده شد و با اعمال نظرات کارشناسی شده آن‌ها در

1. Nunnally and Everitt
2. Guilford
3. Hayes & Coutts
4. Zhang & Savalei
5. Blaschko & Burlingame

جدول ۲. نتایج بررسی روایی محتوایی

Table 1. Results of Content Validity Study

شماره سؤال	مقدار CVR	نتیجه	مقدار CVI	نتیجه
سؤال ۱	۰/۵۳	تأیید	۰/۸۲	تأیید
سؤال ۲	۰/۵۷	تأیید	۰/۸۵	تأیید
سؤال ۳	۰/۶۲	تأیید	۰/۸۹	تأیید
سؤال ۴	۰/۶۶	تأیید	۰/۸۴	تأیید
سؤال ۵	۰/۵۸	تأیید	۰/۹۰	تأیید
سؤال ۶	۰/۵۱	تأیید	۰/۹۱	تأیید
سؤال ۷	۰/۶۸	تأیید	۰/۸۸	تأیید
سؤال ۸	۰/۷۲	تأیید	۰/۹۳	تأیید
سؤال ۹	۰/۶۲	تأیید	۰/۸۶	تأیید
سؤال ۱۰	۰/۷۶	تأیید	۰/۸۱	تأیید
سؤال ۱۱	۰/۷۱	تأیید	۰/۸۶	تأیید
سؤال ۱۲	۰/۵۷	تأیید	۰/۹۴	تأیید
سؤال ۱۳	۰/۶۴	تأیید	۰/۸۴	تأیید
سؤال ۱۴	۰/۶۳	تأیید	۰/۸۷	تأیید
سؤال ۱۵	۰/۶۱	تأیید	۰/۸۲	تأیید
سؤال ۱۶	۰/۵۵	تأیید	۰/۹۱	تأیید
سؤال ۱۷	۰/۷۷	تأیید	۰/۹۵	تأیید
سؤال ۱۸	۰/۶۹	تأیید	۰/۸۸	تأیید
سؤال ۱۹	۰/۵۴	تأیید	۰/۹۰	تأیید
سؤال ۲۰	۰/۵۶	تأیید	۰/۸۴	تأیید

عبارت دیگر امکان یافتن عامل زیربنایی در متغیرها جهت تبیین همپراشی میان سؤالات وجود دارد. از طرفی دیگر مقدار آزمون کروییت بارتلت ($X^2=6617/15, P<0/001$) در حالت معنادار بوده که نشان می‌دهد بین سؤال‌های پرسشنامه همبستگی و چندگانگی خطی لازم وجود دارد و در نتیجه نشان از تأمین شرایط لازم به‌منظور انجام تحلیل عاملی است.

با توجه به یافته‌های حاصل از جدول ۳، تجزیه و تحلیل مؤلفه اصلی (PCA) بر روی همه موارد با چرخش متعامد انجام شد و برای مشخص کردن پیش‌فرض چندگانگی خطی و قابلیت جمع‌پذیری سؤالات، مقدار آزمون کیسر-می‌یر و اوکلین ۰/۹۱۶ به دست آمد که مشخص می‌کند حجم نمونه آماری به‌منظور انجام تحلیل عاملی مطلوب بوده و بیانگر کفایت لازم ماتریس واریانس کوواریانس برای انجام تحلیل عاملی است. به

جدول ۳. نتایج آزمون بارتلت و کیسر-می‌یر و اوکلین

Table 3. Results of Bartlett and Kaiser-Meyer and O'Kline Tests

مقدار	پیش‌فرض
۰/۹۱۶	آزمون KMO
۶۶۱۷/۱۵	مقدار مجذور کای
۱۹۰	درجه آزادی
۰/۰۰۱	سطح معناداری

شناسایی شد و لذا پرسشنامه دارای ۲۰ سؤال و چهار مؤلفه می‌باشد. با توجه به نتایج جدول ۴، سؤال‌های پرسشنامه سواد مالی اسلامی در کل ۶۴/۸ درصد از کل واریانس را تبیین

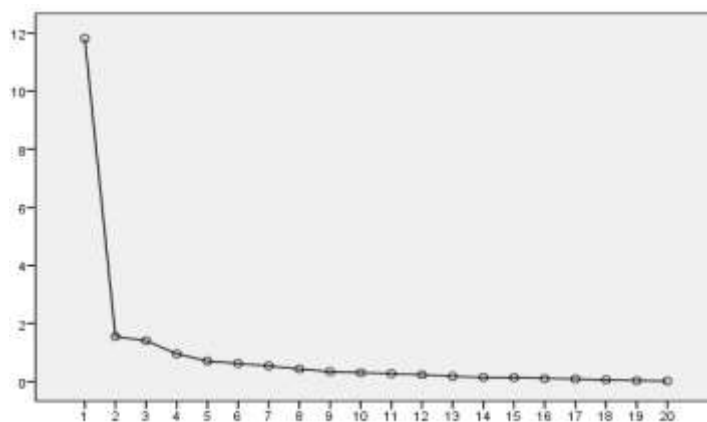
یافته‌های تحلیل عاملی اکتشافی با استفاده از چرخش واریامکس نشان داد که ملاک استخراج مؤلفه‌ها، شیب منحنی اسکری و ارزش ویژه بالاتر از ۱ بود که براساس آن چهار مؤلفه اصلی

می‌کند. درصدهای واریانس برای مؤلفه‌های رفتار مالی اسلامی و آگاهی مالی اسلامی ۲۲/۶۵ است. نتایج نشان داد که بار عاملی ۹/۱۲، دانش مالی اسلامی ۱۴/۴۳، نگرش مالی اسلامی ۱۸/۵۳ همه سؤال‌ها در حد قابل قبولی می‌باشد.

جدول ۴. تحلیل مؤلفه‌ها همراه با چرخش واریماکس در مورد بار عاملی سؤالات

Table 4. Component Analysis with Varimax Rotation on the Factor Loading of the Questions

مؤلفه‌ها				سؤالات		
آگاهی	نگرش	دانش	رفتار			
			۰/۷۱۳	کسب درآمد سود برای من قابل قبول نیست.		
			۰/۷۶۵	من از معاملات مبتنی بر بهره اجتناب می‌کنم.		
			۰/۶۹۹	من وجوهی را با نرخ بهره پایین قرض خواهم گرفت.		
			۰/۶۰۱	پرداخت سود وام برای من قابل قبول نیست.		
			۰/۵۱۴	من روی پروژه‌های امیدوارکننده‌ای سرمایه‌گذاری می‌کنم که سود بالایی دارند.		
			۰/۸۰۳	من فقط با اتهامات استثماری با بهره بالا مخالفم.		
			۰/۷۲۴	هر راه‌حلی برای رفع نیازهای مالی من خوب است (با یا بدون بهره).		
		۰/۵۹۷		سرمایه‌گذاری در کسب‌وکاری که شرایط قرارداد به‌وضوح تعریف نشده باشد قابل قبول نیست.		
		۰/۶۵۸		سرمایه‌گذاری در کسب‌وکاری که برای مردم و محیط‌زیست مضر باشد قابل قبول نیست.		
		۰/۷۸۳		مؤسسات و ابزارهای جایگزین بدون بهره برای سرمایه‌گذاری پس‌انداز وجود دارد.		
		۰/۷۴۲		من می‌توانم پس‌انداز کنم تا زمانی که مقدار مشخصی از وجوه را جمع‌آوری کنم.		
		۰/۸۵۴		من می‌توانم وجوه خود را بدون درگیر شدن در منافع مدیریت کنم.		
		۰/۶۷۸		بهره، توزیع درآمد را مختل می‌کند.		
		۰/۷۹۰		بهره تأثیر منفی و نامطلوبی بر اقتصاد دارد		
		۰/۵۷۶		برای درآمدزایی نباید وام داد.		
		۰/۶۸۴		مردم باید در غلبه بر مشکلات به یکدیگر کمک کنند.		
		۰/۷۵۷		مردم باید از نظر مالی از یکدیگر حمایت کنند.		
		۰/۸۰۱		هدف وام گرفتن باید برای طلبکار معلوم باشد.		
		۰/۶۳۴		من بدم نمی‌آید از دیگران دعوت کنم تا در تجارت من شریک شوند.		
		۰/۵۲۵		من تمایل دارم سرمایه‌گذاری کنم و در یک تجارت شریک شوم.		
		۲۲/۶۵	۱۸/۵۳	۱۴/۳۲	۹/۱۲	درصد واریانس
						درصد واریانس تجمعی
						۶۴/۸

شکل ۱. نمودار سنگریزه

Figure 1. Pebble Diagram

براساس نتایج جدول ۵، الگوی سواد مالی اسلامی دارای پایایی درونی قابل‌قبولی ($\alpha=0/927$, $\Omega=0/902$, $\theta=0/899$) می‌باشد. همچنین پایایی مؤلفه‌های رفتار ($\theta=0/762$ ، $\Omega=0/823$ ، $\alpha=0/829$)، دانش ($\theta=0/849$ ، $\Omega=0/844$) و آگاهی مالی اسلامی ($\alpha=0/801$ ، $\Omega=0/857$ ، $\theta=0/871$) نگرش ($\alpha=0/831$ ، $\Omega=0/857$ ، $\theta=0/871$) و آگاهی ($\alpha=0/795$ ، $\Omega=0/811$ ، $\theta=0/838$) می‌باشد.

جدول ۵. نتایج بررسی پایایی پرسشنامه

Table 5. Results of the Questionnaire Reliability Study

متغیر	تعداد سؤالات	ضریب آلفای کرونباخ	ضریب امگا مک‌دونالد	ضریب تتا براون	تنصیف
مفهوم سواد مالی اسلامی	۲۰	۰/۸۹۹	۰/۹۰۲	۰/۹۲۷	۰/۸۵۶
رفتار مالی اسلامی	۷	۰/۸۲۹	۰/۸۴۴	۰/۷۶۲	۰/۷۷۳
دانش مالی اسلامی	۷	۰/۸۰۱	۰/۸۲۳	۰/۸۴۹	۰/۸۳۶
نگرش مالی اسلامی	۴	۰/۸۳۱	۰/۸۵۷	۰/۸۷۱	۰/۸۷۸
آگاهی مالی اسلامی	۲	۰/۷۹۵	۰/۸۱۱	۰/۸۳۸	۰/۷۹۲

تحلیل عاملی تأییدی استفاده نمود. از سویی دیگر هم خطی چندگانه متغیرهای پیش‌بین با استفاده از آماره تحمل و عامل تورم واریانس (VIF) مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که ارزش‌های تحمل به دست آمده برای متغیرها بالاتر از ۰/۱۰ است و مقدار تورم واریانس به دست آمده هم برای همه متغیرها کوچک‌تر از ۱۰ است لذا عدم وجود هم خطی چندگانه متغیرها تأیید می‌شود. همچنین عدم وجود داده‌های پرت چند متغیره با استفاده از شاخص فاصله ماهالانوبیس بررسی شد که نتایج نشان داد داده‌های پرت وجود ندارد.

پیش از انجام آزمون تحلیل عاملی تأییدی، به‌منظور بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های مربوط به پرسشنامه در آزمودنی‌ها، بنابر پیشنهاد میرز و همکاران (۲۰۱۶)، مفروضه‌های بهنجاری تک متغیری به کمک برآورد مقادیر چولگی و کشیدگی بررسی شدند که با توجه به نتایج جدول ۶، آماره چولگی داده‌ها و آماره کشیدگی داده‌های مربوط به چهار مؤلفه اصلی در بازه (۲ تا -۲) قرار دارند و لذا توزیع داده‌ها نرمال است. همچنین مقدار آزمون کلموگروف اسمیرنوف در سطح ۰/۰۵ معنادار نبود و لذا توزیع داده‌ها نرمال بوده و می‌توان از آزمون پارامتریک

جدول ۶. بررسی نرمال بودن داده‌ها

Table 6. Checking the Normality of the Data

متغیر	مقدار k-s	مقدار چولگی	مقدار کشیدگی
رفتار مالی اسلامی	۰/۲۵۴	۰/۹۸۹	-۰/۲۱۱
دانش مالی اسلامی	۰/۳۰۴	۰/۸۵۷	-۰/۷۸۳
نگرش مالی اسلامی	۰/۲۹۸	۰/۳۱۲	-۰/۲۰۲
آگاهی مالی اسلامی	۰/۱۸۹	۰/۷۵۸	-۰/۱۰۳

مالی اسلامی و سؤال‌های (۱۹ تا ۲۰) با مؤلفه آگاهی مالی اسلامی نیز معنادار می‌باشد ($T\text{-Value} = \pm 1/96$).

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول ۷، رابطه سؤال‌های (۱ تا ۷) با مؤلفه رفتار مالی اسلامی، سؤال‌های (۸ تا ۱۴) با مؤلفه دانش مالی اسلامی، سؤال‌های (۱۵ تا ۱۸) با مؤلفه نگرش

جدول ۷. ارتباط بین شاخص‌ها با مؤلفه‌های پرسشنامه

Table 7. Relationship between Indicators and Questionnaire Components

نتیجه	T Value	ضریب تعیین	واریانس خطا	بار عاملی	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها
تأیید	۲۱/۶۴	۰/۹۱	۰/۲۳	۰/۹۵	رفتار	سؤال ۱
تأیید	۱۰/۷۸	۰/۳۴	۰/۷۳	۰/۵۹		سؤال ۲
تأیید	۲۳/۰۹	۰/۹۷	۰/۰۶۷	۰/۹۹		سؤال ۳
تأیید	۱۴/۴۵	۰/۵۴	۰/۹۲	۰/۷۴		سؤال ۴
تأیید	۱۵/۹۶	۰/۶۲	۰/۹۰	۰/۷۹		سؤال ۵
تأیید	۹/۷۱	۰/۲۹	۰/۸۵	۰/۵۴		سؤال ۶
تأیید	۱۶/۵۴	۰/۶۵	۰/۶۴	۰/۸۱		سؤال ۷
تأیید	۱۲/۹۱	۰/۴۶	۰/۹۹	۰/۶۸		سؤال ۸
تأیید	۱۰/۵۱	۰/۳۳	۱/۰۲	۰/۵۷		سؤال ۹
تأیید	۱۲/۸	۰/۴۵	۰/۷۹	۰/۶۷		سؤال ۱۰
تأیید	۱۱/۹۴	۰/۴۱	۰/۸۹	۰/۶۴	دانش	سؤال ۱۱
تأیید	۱۶/۰۵	۰/۶۳	۰/۶۹	۰/۷۹		سؤال ۱۲
تأیید	۱۹/۶۹	۰/۸۲	۰/۴۲	۰/۹۰		سؤال ۱۳
تأیید	۱۹/۶۱	۰/۸۱	۰/۴۲	۰/۹۰		سؤال ۱۴
تأیید	۹/۴۲	۰/۲۷	۱/۳۳	۰/۵۲	نگرش	سؤال ۱۵
تأیید	۱۹/۶۶	۰/۸۱	۰/۴۳	۰/۹۰		سؤال ۱۶
تأیید	۹/۹۲	۰/۲۹	۰/۷۸	۰/۵۴		سؤال ۱۷
تأیید	۲۲/۰۶	۰/۹۳	۰/۱۶	۰/۹۶		سؤال ۱۸
تأیید	۱۳/۱۷	۰/۶۵	۰/۵۵	۰/۸۱	آگاهی	سؤال ۱۹
تأیید	۱۰/۹۶	۰/۴۴	۰/۶۸	۰/۶۶		سؤال ۲۰

بر اساس میزان رابطه و سطح معناداری، مؤلفه‌های چهارگانه با مشخص می‌شود که تمامی رابطه‌ها دال بر رابطه بین هر مؤلفه با مفهوم سواد مالی اسلامی قید شده در جدول ۸ و شکل ۲ و ۳.

جدول ۸. رابطه بین مؤلفه‌ها با مفهوم سواد مالی اسلامی

Table 8. Relationship between Components and the Concept of Islamic Financial Literacy

نتیجه	T-Value	ضریب تعیین	واریانس خطا	بار عاملی	مفهوم	مؤلفه‌ها
تأیید	۲۱/۷۷	۰/۹۲	۰/۱۰	۰/۹۶	سواد مالی	رفتار
تأیید	۲۰/۷۴	۰/۸۷	۰/۱۵	۰/۹۳		دانش
تأیید	۲۰/۱۷	۰/۸۵	۰/۱۹	۰/۹۲	اسلامی	نگرش
تأیید	۱۲/۵۳	۰/۴۴	۰/۶۰	۰/۶۷		آگاهی

با توجه به نتایج جدول ۱۰ میانگین واریانس استخراجی برای هر چهار مؤلفه بالاتر از ۰/۵ می‌باشد در نتیجه روایی همگرا سازه‌ها مورد تأیید است. همچنین با توجه به مقادیر پایایی ترکیبی (ضریب دیلون - گلداشتاين) برای هریک از سازه‌ها در حد قابل قبول بوده در نتیجه پایایی مدل تأیید می‌گردد.

جدول ۱۰. مقادیر واریانس استخراجی سازه‌ها و پایایی ترکیبی

Table 10. Variance Extracted Values of the Constructs and Composite Reliability

متغیر	واریانس مستخرج از سازه	پایایی ترکیبی
رفتار مالی اسلامی	۰/۶۲۱	۰/۹۱۶
دانش مالی اسلامی	۰/۵۵۵	۰/۹۰۵
نگرش مالی اسلامی	۰/۵۷۳	۰/۸۳۳
آگاهی مالی اسلامی	۰/۵۱۴	۰/۷۰۳

با توجه به نتایج جدول ۱۱، مقادیری که در قطر اصلی قرار گرفتند (جزر واریانس مستخرج از هر سازه) از مقادیر پایین قطر اصلی و سمت راست قطر اصلی (رابطه هر سازه با سازه دیگر) بیشتر می‌باشد و این مطلب بیانگر آن است که مدل از روایی واگرایی مطلوبی برخوردار می‌باشد.

جدول ۱۱. نتایج روایی واگرا به روش فورنل و لانکر

Table 11. Divergent Validity Results Using the Fornell and Lanker Method

مؤلفه‌ها	رفتار مالی اسلامی	دانش مالی اسلامی	نگرش مالی اسلامی	آگاهی مالی اسلامی
رفتار مالی اسلامی	۰/۸۳۳			
دانش مالی اسلامی	۰/۷۱۰	۰/۸۱۱		
نگرش مالی اسلامی	۰/۷۰۱	۰/۷۰۳	۰/۷۲۳	
آگاهی مالی اسلامی	۰/۶۸۱	۰/۶۶۵	۰/۶۵۶	۰/۷۰۷

در این راستا فیرداسی و کاسری (۲۰۲۲)، در پژوهشی بر روی ۲۲۰ تن از دانشجویان دانشگاه در اندونزی پایایی مؤلفه‌های نگرش را ۰/۵۷ و رفتار را ۰/۷۵ اعلان کردند. همچنین موجباتون و همکاران (۲۰۲۳) پژوهشی در حوزه سواد مالی گردشگری اسلامی پایایی مؤلفه‌های آگاهی و دانش را به ترتیب ۰/۹۲۶ و ۰/۹۱۹ گزارش دادند.

هایر و همکاران (۲۰۱۴)، بیان می‌دارند چنانچه قابلیت اطمینان مؤلفه‌ها بالای ۰/۷۰ باشد پایایی آن‌ها مورد تأیید است. بدین ترتیب نتیجه‌گیری می‌شود که هماهنگی درونی کل پرسشنامه سواد مالی اسلامی و همه چهار مؤلفه بالاتر از حد نصاب (۰/۷۰) و در سطح مطلوبی است، لذا میزان خطای اندازه‌گیری در کمترین حد می‌باشد.

راویندر و ساراسواتی^۱ (۲۰۲۰)، اذعان دارد که ضریب امگا مک‌دونالد قدرت ارتباط بین سؤالات پرسشنامه را مدنظر قرار می‌دهد و با توجه به نتایج به دست آمده مشخص می‌شود که بین تمامی ۲۰ سؤال پرسشنامه سواد مالی اسلامی همبستگی

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج به دست آمده از بررسی روایی صوری و محتوایی پرسشنامه سواد مالی اسلامی مقادیر شاخص CVR بالاتر از ۰/۴۹ و مقادیر شاخص CVI بالاتر از ۰/۷۹ می‌باشد. لذا چنین نتیجه‌گیری می‌شود که با توجه به ضرایب توافق به دست آمده روایی محتوایی تمامی سؤال‌ها مورد تأیید بوده و عناصر مورد سنجش به‌طور ظاهری و محتوایی توانایی اندازه‌گیری مفهوم پژوهش را دارند. نتایج حاصل از این پژوهش با استفاده تحلیل ضریب آلفای کرونباخ، ضریب امگا مک‌دونالد و ضریب تتا نشان داد که پایایی پرسشنامه سواد مالی اسلامی ($\alpha=0/899$, $\Omega=0/902$, $\theta=0/927$) به دست آمد که با نتایج پژوهش دینک و همکاران (۲۰۲۱) و ساپوترا و همکاران (۲۰۲۱)، همخوانی دارد. از طرفی پایایی مؤلفه‌های رفتار مالی اسلامی، دانش مالی اسلامی، نگرش مالی اسلامی و آگاهی مالی اسلامی در حد قابل قبول است به‌طوری که مؤلفه نگرش مالی اسلامی دارای بالاترین مقادیر پایایی می‌باشد.

مورد تأیید است و به‌طور متوسط، هر سازه می‌تواند بیش از نیمی از واریانس آیت‌های اندازه‌گیری خود را توضیح دهد. همچنین با توجه به نتایج به دست آمده، تخمین‌های واریانس استخراج شده از سازه‌ها بیشتر از برآورد همبستگی مجذور آن‌ها می‌باشد لذا چنین نتیجه‌گیری می‌شود که روایی واگرایی مدل نیز در حد قابل قبول می‌باشد. بنابراین می‌توان انتظار داشت که پرسشنامه سواد مالی اسلامی در شرایط یکسان، نتایج یکسانی را ارائه دهد. بر طبق گفته کوپور و همکاران^۲ (۲۰۲۳)، برای ساختارهای عاملی که قبلاً تعریف شده‌اند، تحلیل عاملی تأییدی روشی برای تأیید این عوامل از طریق استفاده از تحلیل برازش مدل است. نتایج حاکی از آن بود که در خصوص روایی سازه پرسشنامه و قدرت پیشگویی سؤالات، براساس مقادیر سطح معناداری و همین‌طور میزان رابطه‌ها تمامی سؤالات به‌خوبی توانستند پیشگوی معناداری برای مؤلفه‌های چهارگانه باشند. بنابراین تمامی سؤالات موجب تأیید ساختار نظری پرسشنامه سواد مالی اسلامی می‌شوند که با نتایج پژوهش دینیک و همکاران (۲۰۲۱)، همخوانی دارد. لذا با مقادیر سطح معناداری مشخص شده برای سؤالات، اعتبار بیرونی و مقادیر برآورد «رابطه» اعتبار درونی سؤالات مورد تأیید قرار می‌گیرد.

در این راستا بر طبق گفته ویلیام و همکاران^۳ (۲۰۱۶)، در تحلیل عاملی تأییدی، الگوهای نظری خاصی با هم مقایسه می‌شوند و در واقع یک روش مفید و سودمند برای بازنگری ابزارهای مناسب جهت انجام پژوهش‌ها است.

پس از تخمین یک الگوی خطی، پرسشی به وجود می‌آید که خط رگرسیونی تخمین زده شده تا چه حدی با مشاهدات واقعی در تطابق است؟ از آنجا که الگوی کامل معادلات ساختاری متشکل از دو متغیر مکنون^۴ و آشکار^۵ است، بنابراین پارامترهای این الگو می‌بایست از طریق پیوند بین واریانس‌ها و کوواریانس‌های سازه‌های مشاهده شده برآورد شده و مناسبت و کفایت روان‌سنجی اندازه‌ها در تحلیل مورد آزمون قرار گیرد که بدین منظور یافته‌های آزمون خوبی برازش برای پرسشنامه سواد مالی اسلامی در تحلیل عاملی تأییدی حاکی از آن بود که هفت شاخص نسبت X^2 به df برابر با $3/33$ و ریشه میانگین مجذور خطای تقریبی (RMSEA) برابر با $0/072$ مورد تأیید می‌باشد.

گرنیر و جورگنسن^۶ (۲۰۲۰)، اذعان دارد که برازش دقیق یک مدل معادلات ساختاری با آزمون نسبت کای دو به درجه آزادی و

معناداری نیز وجود دارد. در واقع همسانی درونی نشانگر میزان همبستگی بین یک سازه و شاخص‌های مربوط به آن است. مقدار بالای واریانس تبیین شده بین سازه و شاخص‌هایش در مقابل خطای اندازه‌گیری مربوط به هر شاخص، همسانی درونی بالا را نتیجه می‌دهد. این نتایج بیانگر آن است که پرسشنامه سواد مالی اسلامی ابزار معتبری است که به پژوهشگران علاقه‌مند به مدیریت، در ارزشیابی میزان عملکرد کارکنان سازمان‌ها در حوزه سواد مالی کمک خواهد کرد.

گزارش اطلاعات مربوط به پایایی مؤلفه‌ها بر روی نمونه مورد بررسی یک نیاز اساسی در تحقیقات با داده‌های چند سطحی می‌باشد که در این راستا لای^۱ (۲۰۲۱)، اذعان دارد که پایایی ترکیبی می‌تواند ضریب اطمینان بسیار دقیقی را ارائه داده و منبع اصلی بروز خطا یعنی خطای نمونه‌گیری میانگین خوشه‌ای را حذف می‌کند. نتایج حاصل از پایایی ترکیبی (ضریب دیلون - گلدشتاین) نشان داد که مقدار آن برای مؤلفه‌های رفتار $(CR=0/916)$ ، دانش $(CR=0/905)$ ، نگرش $(CR=0/833)$ و آگاهی $(CR=0/703)$ در حد قابل قبول است در نتیجه پایایی مدل و یکی از معیارهای روایی همگرا قابل قبول است که با نتایج پژوهش دینیک و همکاران (۲۰۲۱)؛ فراهانی و ایرجی نقندر (۱۳۹۵) همخوانی دارد. لذا با توجه به اینکه در پایایی ترکیبی، پایایی سازه‌ها نه به صورت مطلق بلکه با توجه به همبستگی سازه‌هایشان با یکدیگر محاسبه می‌شود بنابراین پایداری درونی مدل اندازه‌گیری مورد تأیید قرار گرفت.

معیار پایایی ترکیبی در مدل معادلات ساختاری معیار بهتری از ضریب آلفای کرونباخ به شمار می‌رود؛ زیرا در محاسبه آلفای کرونباخ در مورد هر سازه، تمامی شاخص‌ها با اهمیت مساوی در محاسبات وارد می‌شوند و این امر بستگی به هماهنگی کارکرد آزمودنی از یک سؤال به سؤال دیگر داشته و محاسبه آن مبتنی بر انحراف استاندارد سؤالات می‌باشد. در حالی که برای محاسبه پایایی درونی، شاخص‌ها با بار عاملی بیشتر، اهمیت بیشتری دارند و این موضوع سبب می‌شود که مقادیر پایایی ترکیبی سازه‌ها معیار دقیق‌تری نسبت به آلفای کرونباخ آن‌ها باشد.

نتایج به دست آمده از بررسی روایی همگرا نشان داد که واریانس مستخرج از سازه‌ها برای مؤلفه‌های رفتار $(AVE=0/621)$ ، دانش $(AVE=0/555)$ ، نگرش $(AVE=0/573)$ و آگاهی $(AVE=0/514)$ است لذا با توجه به اینکه میانگین واریانس استخراجی برای تمامی سازه‌ها بالاتر از $0/5$ می‌باشد چنین نتیجه‌گیری می‌شود که روایی همگرا سازه‌ها

2. Cooper et al
3. William et al
4. Latent
5. Manifest
6. Garnier & Jorgensen

سواد مالی اسلامی مشخص شد که رابطه مؤلفه‌های رفتار، دانش، نگرش و آگاهی با مفهوم سواد مالی اسلامی دارای رابطه معناداری بودند. بنابراین هر چهار مؤلفه توانسته‌اند پیشگوی خوبی برای مفهوم پرسشنامه باشند. در نتیجه اعتبار درونی و بیرونی مدل ارائه شده مورد تأیید قرار می‌گیرد. در نهایت براساس یافته‌های به دست آمده، پرسشنامه سواد مالی اسلامی مقیاسی قابل اطمینان و معتبری است که می‌توان برای ارزشیابی عملکرد مالی کارکنان سازمان‌ها در حوزه سواد مالی اسلامی استفاده نمود و نتایج پایا و باثباتی هم به دست آورد. بر این اساس الگوی سواد مالی اسلامی می‌تواند دستورالعمل‌های دقیقی را در مورد نحوه پیاده‌سازی یک سیستم مالی مؤثر، کارآمد و منطبق با شریعت به کارکنان سازمان‌ها ارائه دهد.

همچنین پیشنهاد می‌شود با استفاده از نتایج این پژوهش توجه به رفتار، دانش، نگرش و آگاهی مالی کارکنان از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی ضمن خدمت، جهت بالا بردن آگاهی بیشتر کارکنان با مقوله سواد مالی اسلامی و فراهم‌سازی شرایط به‌کارگیری دانسته‌ها باعث یادگیری و عملکرد بهتر کارکنان و جامعه فراهم شود. از طرفی فعالیت‌هایی هدفمند از سوی نهادهای رسانه‌ای در جهت افزایش سواد مالی اسلامی انجام پذیرد. همچنین یکی از نکته‌های ضروری در خصوص ارتقای عوامل سواد مالی اسلامی برگزاری جشنواره‌ها و همایش‌های مرتبط است که پیشنهاد می‌شود سازمان‌های مربوطه با برگزاری موارد یاد شده اهمیت سواد مالی اسلامی و راهکارهای توسعه آن را به شکل علمی و کاربردی پایه‌ریزی نمایند.

حداقل یک شاخص برازش تقریبی ارزیابی می‌شود. همچنین شاخص برازندگی نرم شده $NFI=0/97$ ، شاخص برازندگی برای ارزیابی مقدار نسبی واریانس و کوواریانس $GFI=0/98$ ، شاخص برازندگی تطبیقی $CFI=0/95$ ، شاخص برازندگی تعدیل یافته $AGFI=0/91$ و شاخص برازندگی فزاینده $IFI=0/98$ برازش مدل را تأیید کردند که با نتایج پژوهش دنیک و همکاران (۲۰۲۱)، همخوانی دارد. به‌عنوان نتیجه کلی، مدل سواد مالی اسلامی در کارکنان ادارات ورزش و جوانان خراسان رضوی از لحاظ شاخص‌های برازش مناسب است و لذا تمامی مؤلفه‌های مطرح شده می‌توانند در مدل ساختاری پرسشنامه مورد استفاده قرار گیرند. این شاخص‌ها تعیین می‌کنند که این مدل ارائه شده در مقایسه با سایر مدل‌های ممکن، از لحاظ تبیین مجموعه‌ای از داده‌های مشاهده شده تا چه اندازه خوب عمل می‌نمایند. بر طبق گفته کارمن و همکاران (۲۰۲۲)، شاخص‌های برازش براساس تعداد متغیرهای مدل‌سازی شده و میزان همبستگی مشاهده شده با مدنظر قرار دادن تأثیر متقابل متغیرها با حجم نمونه، ارزشیابی جامع و کاملی از برازندگی الگوهای ساختاری ارائه می‌دهند. این نتیجه اثبات می‌کند که الگوی معادلات ساختاری ارائه شده با استفاده از نرم‌افزار لیزرل در این تحقیق، الگوی ساختاری مطلوبی بوده و برازنده داده‌های حاصل از این پرسشنامه می‌باشد. لذا داده‌های تجربی حاصل از پژوهش‌های گذشته براساس پارامترهای و عوامل مختلفی که در این پژوهش دخالت داشته‌اند را می‌توان به‌خوبی تبیین و یا ترجیح کرد.

بنابر پیشنهاد هایپر و همکاران (۲۰۱۷)، در ادامه تحلیل عاملی تأییدی می‌بایست ارتباط بین سازه‌ها با مفهوم اصلی مورد بررسی قرار گیرد. بنابراین در بررسی رابطه مؤلفه‌ها با مفهوم

References

- Alfarisi, M. F., Agestayani, A., & Delfiani, S. (2020). The impact of Islamic economics and finance courses on Islamic financial literacy. *Iqtishadia*, 13(2), 197-215. <https://doi.org/10.21043/iqtishadia.v13i2.7757>
- Aydin, A. E., & Akben Selcuk, E. (2019). An investigation of financial literacy, money ethics and time preferences among college students: A structural equation model. *International Journal of Bank Marketing*, 37(3), 880-900. <https://doi.org/10.1108/IJBM-05-2018-0120>
- Bhatti, M. (2020). Managing Shariah non-compliance risk via Islamic dispute resolution. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(1), 2. <https://doi.org/10.3390/jrfm13010002>
- Carmen, X., Alberto, M. O., Dexin, S., & Javier, R. (2022). Assessing Cutoff Values of SEM Fit Indices: Advantages of the Unbiased SRMR Index and Its Cutoff Criterion Based on Communality. *Structural Equation Modeling. A Multidisciplinary Journal*. 18, 368-380. <https://doi.org/10.1080/10705511.2021.1992596>
- Cooper, C., Frey, B., Long, H., & Day, C. A. (2023). Confirmatory Factor Analysis of the 'Return to Duty Readiness Questionnaire. *Healthcare*, 11, 41. <https://doi.org/10.3390/healthcare11010041>
- Daradkah, D., Aldaher, A., & Shinaq, H. (2020). Islamic financial literacy: Evidence from Jordan. *Transition Studies Review*, 27(2), 131-14. <https://doi.org/10.14665/1614-4007-27-2-009>

- Dinc, Y., Çetin, M., & Jahangir, R. (2023). Revisiting the concept of Islamic financial literacy in a boundaryless context: cross-country comparison of Islamic financial literacy. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 14(8), 1364-1382. <https://doi.org/10.1108/JIABR-02-2022-0043>
- Dinc, Y., Çetin, M., Bulut, M., & Jahangir, R. (2021). Islamic financial literacy scale: an amendment in the sphere of contemporary financial literacy. *ISRA International Journal of Islamic Finance*, 13(2), 251-263. <https://doi.org/10.1108/IJIF-07-2020-0156>
- Firdausi, M. R. A., & Kasri, R. A. (2022). Islamic Financial Literacy amongst Muslim Students in Indonesia: A Multidimensional Approach. *AL-MUZARA'AH*, 77-94. <https://doi.org/10.29244/jam.specialissue2022.77-94>
- Farahani, A., & Irajy Noghondar, R. (2016). Determining Validity and Reliability of Moral Orientation Questionnaire in Student Athletes. *Sport Management Journal (SMJ)*, 8(3), 407-420. <https://doi.org/10.22059/jsm.2016.59307>
- Garnier-Villarreal, M., & Jorgensen, T. D. (2020). Adapting fit indices for Bayesian structural equation modeling: Comparison to maximum likelihood. *Psychological Methods*, 25(1), 46. <https://psycnet.apa.org/buy/2019-31855-001>
- Hair, J. F., Henseler, J., Dijkstra, T. K., & Sarstedt, M. (2014). Common beliefs and reality about partial least squares: Comments on Rönkkö and Evermann. *Organizational Research Methods. Journal of the Academy of Marketing Science*, 17(2), 182-209. <https://DOI:10.1177/1094428114526928>
- Hair, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., Sarstedt, M., & Thiele, K. O. (2017). Mirror, mirror on the wall: A comparative evaluation of composite-based structural equation modeling methods. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 45(5), 616-632. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11747-017-0517-x>
- Hayes, A.F., & Coutts, J.J. (2020). Use omega rather than Cronbach's alpha for estimating reliability. *But Communication Methods and Measures*, 14(1), 1-24. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19312458.2020.1718629>
- Hidajat, T., & Hamdani, M. (2017). Measuring Islamic financial literacy. *Advanced Science Letters*, 23(8), 7173-7176. <https://doi.org/10.1166/asl.2017.9321>
- Kevser, M., & Doğan, M. (2021). Islamic financial literacy and its determinants: A field study on Turkey. *Journal Transition Studies Review*, 28(1), 91-120. <https://doi.org/10.14665/1614-4007-28-1-008>
- Khasanah, M., Aminullah, R., & Setianingsih, D. (2022). Determinants of Islamic Financial Literacy Index: Comparison Based on Ethnographic Studies in Yogyakarta, Indonesia. *Afkaruna: Indonesian Interdisciplinary Journal of Islamic Studies*, 18(1), 185-206. <https://doi.org/10.18196/afkaruna.v18i1.12584>
- Kooli, C., Shanikat, M., & Kanakriyah, R. (2022). Towards a new model of productive Islamic financial mechanisms. *International Journal of Business Performance Management*, 23(1-2), 17-33. <https://doi.org/10.1504/IJBPM.2022.119551>
- Lai, M. H. C. (2021). Composite reliability of multilevel data: It's about observed scores and construct meanings. *Psychological Methods*, 26(1), 90-102. <https://psycnet.apa.org/fulltext/2020-51891-001.html>
- Md. Sapir Md. Shafik, A. S., & Wan Ahmad, W. M. (2020). Financial literacy among Malaysian Muslim undergraduates. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 11(8), 1515-1529. <https://doi.org/10.1108/JIABR-10-2017-0149>
- Mujiatun, S., Trianto, B., Cahyono, E. F., & Rahmayati. (2023). The Impact of Marketing Communication and Islamic Financial Literacy on Islamic Financial Inclusion and MSMEs Performance: Evidence from Halal Tourism in Indonesia. *Sustainability*, 15(13), 68-98. <https://doi.org/10.3390/su15139868>
- Nawi, F. A. M., Daud, W. M. N. W., Ghazali, P. L., Yazid, A. S., & Shamsuddin, Z. (2018). Islamic financial literacy: a conceptualization and proposed measurement. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 8(12), 629-641. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v8-i12/5061>

- Natalina, S. A., & Zunaidi, A. (2023). Pandemic Impact on Islamic Financial Literacy: A Study in Bojonegoro Regency. *Al Iqtishod: Jurnal Pemikiran dan Penelitian Ekonomi Islam*, 11(2), 19-38. <http://jurnal.istaz.ac.id/index.php/AlIqtishod/article/view/556>
- Pitoyo, B. S., & Handayani, M. (2023). The Effect of Financial Literacy, Profit Sharing and Social Influence on Saving Interests: Case of Non-Muslim Customers at Islamic Bank in Bekasi. *East Asian Journal of Multidisciplinary Research*, 2(1), 263-270. <http://dx.doi.org/10.55927/eajmr.v2i1.2594>
- Rahim, S., Rashid, R., & Hamed, A. B. (2016). Islamic financial literacy and its determinants among university student: An exploratory factor analysis. *International Journal of Economics and Financial Issue*, 6, 32-35. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijefi/issue/32000/353022>
- Rahman, M. M. (2018). Education, teaching methods and techniques in the early years of Islam during the era of prophet Muhammad (SAW). *IJRDO-Journal of Business Management*, 4(2), 1-22. <https://www.ijrdo.org/index.php/er/article/view/1876>
- Ravinder, E. B., & Saraswathi, A.B. (2020). Literature Review Of Cronbachalphacoefficient (A) And Mcdonald's Omega Coefficient (Ω). *European Journal of Molecular & Clinical Medicine*.7(6), 2943-2949. <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.35489.53603>
- Risman, A. (2024). The Behavioral Islamic Finance: Conceptual Framework and Literature Review. *Indonesian Interdisciplinary Journal of Sharia Economics (IIJSE)*, 7(2), 3216-3230. <https://doi.org/10.31538/ijse.v7i2.5071>
- Saputra, A. D., & Rahmatia, A. (2021). Islamic financial literacy index of students: Bridging SDGs of Islamic finance. *Economics and Finance in Indonesia*, 67(1), 34-50. <http://dx.doi.org/10.47291/efi.v67i1.730>
- Sardiana, A. (2016). The Impact of Literacy to Shariah Financial Service Preferences. *Etikonomi*, 15 (1), 43–62. <http://dx.doi.org/10.15408/etk.v15i1.3115>
- Setiawati, R., Nidar, S. R., Anwar, M., & Masyita, D. (2018). Islamic financial literacy: Construct process and validity. *Academy of Strategic Management Journal*, 17(4), 1-12. <https://www.researchgate.net/publication/327830090>
- Suwarsi, A. A., Sharfina, A. G., & Anggraeni, A. (2022). Portrait of MSMEs 'Islamic Financial Literacy and The Impact on Business Development. *Afkaruna: Indonesian Interdisciplinary Journal of Islamic Studies*, 18(1), 207-233. <https://doi.org/10.18196/afkaruna.v18i1.12991>
- William, Y. M., Barbara, B. M., & Sean, P. M. (2016). Corrigendum to initial development and validity evidence for the processes of change in psychological skills training questionnaire. *Psychology of Sport and Exercise*, 27, 253. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.psychsport.2016.05.004>
- Xu, L., & Zia, B. (2012). Financial literacy around the world: an overview of the evidence with practical suggestions for the way forward. *World Bank Policy Research Working Paper*, (6107). https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2094887
- Yusfiarto, R., Nugraha, S. S., Mutmainah, L. L., Berakon, I., Sunarsih, S., & Nurdany, A. (2023). Examining Islamic capital market adoption from a socio-psychological perspective and Islamic financial literacy. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 14(4), 574-594. <https://doi.org/10.1108/JIABR-02-2022-0037>